

ІСТОРИОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ РОСІЙСЬКО-ГРУЗИНСЬКОЇ ВІЙНИ СЕРПНЯ 2008 РОКУ

У статті аналізуються грузинські, російські та українські наукові джерела, які досліджують причини виникнення російсько-грузинської війни серпня 2008 р. Актуальність публікації полягає у висвітленні суттєвих відмінностей в поглядах науковців різних країн у вивченні цієї тематики, аспекти якої мають чітко виражене політичне забарвлення та перебувають в стані полеміки. Крім того, проводиться порівняння різних наукових підходів дослідників у вивченні як причин, так і наслідків війни для Грузії, країн Чорноморського регіону та розвитку міжнародної ситуації крізь призму історичних, геополітичних та інформаційно-протигорчих позицій учасників війни.

Ключові слова: російсько-грузинська війна, серпень 2008, інформаційна боротьба, геополітика, гібридна війна.

Постановка проблеми та стан її дослідження. Російсько-українська війна, яка відбувається на Сході України, дає підстави стверджувати, що Росія активно реалізує власну геополітичну концепцію в сучасному світі. Ця агресія досі є в активному стані та має «гібридний» характер, який за основними параметрами притаманний також російсько-грузинській війні серпня 2008 р. Інтерес до історії цієї війни важливий через те, що він чітко демонструє сталу російську зовнішню політику та її методи у ХХІ ст., при цьому «імперський» характер засобів, які для цього використовуються, залишається незмінним. На той час такі методи політики Росії створили серйозну загрозу руйнації всієї системи міжнародних відносин, поставили під сумнів можливість зберегти і зміцнити структуру сучасної міжнародної безпеки, особливо у регіоні Чорноморського басейну.

У розпал серпневих подій 2008 р. під час інтерв'ю британському виданню «Таймс» тодішній Президент України В. Ющенко дав таку оцінку цій війсьній агресії: «Останні події в Грузії засвідчили, наскільки крихкими можуть бути мир і стабільність не лише в окремо взятій країні, а й у цілому регіоні. Уперше в Європі

після «холодної війни» іноземна армія вторглася на територію суверенної держави без будь-яких визнаних світовою спільнотою правових підстав» (Киридон, 2008).

У цьому контексті історичний аналіз певних аспектів російсько-грузинської війни залишається актуальним питанням для дослідження. Зокрема, це стосується її інформаційно-психологічної складової.

Мета статті – зробити порівняльний аналіз точок зору грузинських, російських та українських дослідників та їх полеміки щодо історичних причин серпневої війни 2008 р.

Виклад основного матеріалу. Протягом останніх десяти років науковцями розглядався доволі варіативний спектр причин конфлікту. В дослідженні проаналізовано тематичний спектр загальнодоступних наукових джерел, які розкривають різні виміри та причини російсько-грузинської війни.

Так грузинський науковець, професор Сухумського державного університету М. Габедава власну позицію оприлюднив у монографії «Російська агресія проти Грузії. 2008» (გაბედავა, 2009). У роботі розглянуто причини російсько-грузинської війни через призму правових та політичних аспектів конфлікту, а також основні принципи розуміння причин розв'язання війни міжнародними організаціями. В праці докладно описано історію російсько-грузинських відносин у 90-х рр. ХХ ст. та наслідки цих взаємин, які призвели до початку війни у серпні 2008 р. Автор підкреслює власну позицію щодо реакції західних політиків на події і висловлює сподівання, що Європейська слідча комісія дасть об'єктивну оцінку подій війни (გაბედავა, 2009).

Темі війни серпня 2008 р. присвячена праця професорів Сухумського державного університету Н. Гамісонія і Д. Пертая «Російсько-грузинська війна у серпні 2008 р. та її наслідки» (გამიხონია & პერთაია, 2009). У колективній монографії розглядається роль західних держав, зокрема України, у вирішенні конфлікту в Грузії (გამიხონია & პერთაია, 2009: 248), висвітлено позицію тодішнього президента Польщі Л. Качинського щодо ситуації в Грузії. Автори розглядають дії Росії проти Грузії в контексті агресивного захисту РФ власної енергетичної політики та важливість Південного Кавказу як своєрідного енергетичного коридору. Дослідники, спираючись на договори про співпрацю між Грузією та ЄС, США і НАТО,

нагадують про те, що 16 грудня 2002 р. в рамках Європейської політики безпеки і оборони Організація Північно-Атлантичного договору та Європейський Союз підписали угоду, яка називалася «Берлін плюс домовленість». Ця угода, у свою чергу, мала б забезпечити широкий спектр військових важелів ЄС та НАТО щодо вирішення регіональних конфліктів, у тому числі й на пост радянському просторі, в яких НАТО за угодою не мало права безпосередньо брати участь (в операціях, які проводяться під егідою ЄС, можуть вільно використовуватися сили і засоби НАТО; реально ці домовленості дозволяють НАТО підтримувати операції, що проводяться Європейським союзом, в яких Альянс в цілому не задіяний), таким чином в теорії цей військовий формат міг бути задіяним для можливого стримування агресивної політики Російської Федерації в регіоні (*გაბოსონის & პერტაია, 2009: 248*).

Дослідження науковця Д. Пертая «Після серпневої війни: кризова дипломатія та «питання Грузії» у глобальній політиці» описує політику подвійних стандартів Альянсу у підходах до вирішення питань, пов'язаних з агресивними намірами Росії. На його думку, незважаючи на позицію НАТО, яке 12 серпня рішуче заклиало Росію виконати мирний план, що передбачав повернення до розведення військ станом на 6 серпня 2008 р., Альянс все ж таки виявився організацією, яка з часом відступила від оголошених принципів підтримки Грузії та відновила відносини з Росією (*პერტაია, 2011*).

Генерал Г. Каркарашвілі в книзі «Це наша Батьківщина палає» (*ყარყარაშვილი, 2009*) аналізує проведення бойових дій під час активної фази війни у серпні 2008 р. Автор звинувачує тодішній уряд Грузії в нерозумінні провокативних дій російської сторони. Зокрема, генерал зазначає, що на зустрічі, яка відбулася 6 серпня в Міністерстві оборони Грузії між представниками Міністерства оборони, поліції, виконавчої влади та місцевої влади (міністром внутрішніх справ, міським головою тощо) (*ყარყარაშვილი, 2009:9*), представники виконавчої влади відхилили план, запропонований підполковником Балахадзе. Відповідно до плану грузинські війська не слід було направляти в Цхінвалі, а воєнна операція мала б відбуватися західніше від Цхінвалі в місцевості Авневі-Хетагурові-Джарі та східніше від Цхінвалі в місцевості Ередві-Тілакани, таким чином пропонувалось оточити місто з двох сторін. За словами Г. Каркарашвілі, «рішення про наступ на Цхінвалі було прийнято

представниками міністерства внутрішніх справ. Таким чином, рішення щодо проведення воєнної операції у Цхінвалі не було думкою військових» (*ყარყარაძე, 2009:11*). На думку автора, військові дії повинні плануватися військовими, а не політичними або поліцейськими особами. У книзі хронологічно описані воєнні операції російсько-грузинської війни 2008 р., висвітлено воєнно-стратегічні помилки тодішнього уряду, яким передувало проведення добре спланованих російських військових та інформаційно-психологічних провокативних операцій, та досить критично оцінюються кроки, що були здійснені грузинським урядом у воєнно-стратегічному плані, на відміну від російських. Слід зауважити, що навіть тодішній прем'єр-міністр Росії В. Путін та російський уряд називають провокації «планом» і зазначають, що цей план був схвалений набагато раніше – наприкінці 2006 р. – на початку 2007 р. У кінці книги автор описує дії російських військ, що спричинили великі руйнування на шляху до міста Горі (*ყარყარაძე, 2009*).

Таким чином, монографію генерала Г. Каркарашвілі слід визнати цінним джерелом для дослідників, які вивчають військові аспекти російсько-грузинської війни 2008 р.

Варто згадати працю Д. Джоджуа «Російське військо втручання в Грузію. Війна в серпні 2008 р. Наслідки» (*ჯოჯუა, 2010*). Автор розповідає про причини російсько-грузинської війни 2008 р. на фоні проведеного глибокого аналізу історичних фактів. У хронологічному порядку він детально розглянув політичну ситуацію з часу закінчення правління Е. Шеварднадзе у 2003 р. та до російсько-грузинської війни у серпні 2008 р. Автор наголошує, що крім Цхінвальського регіону план мирного врегулювання також був розроблений і для Абхазії та аналізує російські провокаційні дії, які впливали на підтримку постійно триваючих конфліктів у різних регіонах Грузії до 2008 р. Д. Джоджуа також досліджує період після закінчення війни та процес врегулювання. Досліджуючи російсько-грузинські відносини, автор висвітлює широкий перелік питань, які зацікавлять читачів з цієї тематики.

До теми російсько-грузинської війни 2008 р. належить опублікована в 2011 році праця «Анатомія конфліктів», автором якої є Ш. Малашихя (колишній голова Тимчасової комісії з питань відновлення територіальної цілісності парламенту Грузії) (*მალაშია, 2011*). У праці описуються найважливіші євразійські конфлікти політико-економічного або етнічного походження, проводиться історичний

та порівняльний аналіз із ситуацією в конфліктних регіонах Грузії. У дослідженні визначені причини війни, сконцентрована увага на двох найважливіших моментах, які відіграли непересічну роль у тому, що ця війна відбулася саме влітку, в серпні.

По-перше, згадується прийняття 15 жовтня 2007 р. Радою Безпеки ООН резолюції № 1781, в якій однозначно визнається, що «усі жителі Абхазії з числа біженців та внутрішньо переміщених осіб мають право повернутися додому», а також наголошено на тому факті, що на індивідуальні майнові права не впливає питання вимушеної втечі власників в період конфлікту (*Дзлашвілі, 2011:11-12*). Науковець посилається і на резолюцію ООН від 15 квітня 2008 р., відповідно до якої у найкоротші терміни слід завершити роботу з мирного врегулювання конфлікту та сприяти поверненню біженців і внутрішньо переміщених осіб до регіонів конфліктів (*Дзлашвілі, 2011:12*). Зокрема, Ш. Малашхія наголосив: «Як відомо, проведення активної роботи з реалізації вищезгаданих резолюцій ООН планувалося розпочати з вересня. Ось чому російська армія повинна була все закінчити до вересня» (*Дзлашвілі, 2011:13*).

По-друге, автор розглядає сприятливу економічну ситуацію для агресора, яка склалася влітку 2008 р., коли світова ціна на нафту в липні цього ж року досягла рекордно високих показників – 147 доларів (*Дзлашвілі, 2011:14*). Крім того, на думку дослідника, проект газопроводу «Набукко» мав стати пріоритетом для підриву російського впливу у регіоні. Відповідно до проекту транспортування природного газу з Каспійського басейну планувалося здійснювати через територію Грузії до Європи. Ш. Малашхія зауважує: «Західні ЗМІ повідомляли, що на початку осені планувалося проведення зустрічей щодо реалізації «Набукко». Кремль розглядав цей проект з побоюваннями, оскільки він міг стати істотним альтернативним джерелом отримання енергоресурсів для Європи в обхід Росії» (*Дзлашвілі, 2011:14*). Наголошуючи на цих фактах, автор розкриває російську агресивну політику щодо Грузії та акцентує увагу на конкретному терміні початку російсько-грузинської війни з метою досягнення Росією бажаного результату. На думку дослідника, кожен крок російської сторони був настільки точним та спланованим, що «М. Саакашвілі залишалось або втратити сепаратистські регіони назавжди, або захищати громадян Грузії, які там проживають, та організувати захист свого власного миротворчого контингенту, що опинився в нерівній ситуації стосовно

агресора» (*მკვლევარ, 2011:14*). Дослідження містить короткий історичний аналіз, визначає факти практично всіх конфліктів, які існують в сучасному світі, та є важливим джерелом для зацікавлених дослідників.

Книга професора Д. Швелідзе «Шлях до Заходу» (збірка публікацій) (*მკვლევარ, 2012*) присвячена періоду початку 90-х рр. ХХ ст., зокрема, історії здобуття незалежності Грузії, західному зовнішньополітичному курсу, огляду та аналізу листів, статей, наукових та політичних публікацій, розміщених у грузинській періодиці. Хоча ця робота безпосередньо не вивчає російську агресію 2008 р., у ній є декілька розділів, де подається ґрунтовний аналіз відомостей про війну 2008 р. та оцінка подій. Зокрема, розглянута хронологія російсько-грузинської війни 2008 р., якій передують короткий історичний екскурс автора, де підкреслюється важливість російської імперської політики в конфліктних регіонах Грузії. Д. Швелідзе на прикладі конфліктних регіонів Грузії робить цікавий висновок стосовно російського аргументу, що дав їй право захисту власного населення, який насправді був блефом, однак держави Західної Європи не відреагували належним чином і продовжують співпрацювати з Росією.

Цікаво, що автор пропонує на розгляд читача п'ять можливих сценаріїв подальшого розвитку російсько-грузинського конфлікту:

- перший – юрисдикція Грузії над сепаратистським регіоном буде відновлена і країна об'єднається в блоці НАТО (*მკვლევარ, 2012:480*). Ця послідовність подій – найбільш бажаний і водночас найбільш малоймовірний сценарій, доки Росія є державою з її можливостями та ресурсами. Сьогодні Грузія не зможе просто вступити до Альянсу, і навіть НАТО не зможе увійти до Абхазії та Цхінвалі, хоча блок намагається дипломатичними шляхами врегулювати напругу в конфліктних регіонах, у 2008 р. Росія хотіла «покарати» не військових Грузії, а змінити її уряд;

- другий – Грузія повертає частину території Абхазії та Цхінвалі та приєднується до НАТО. Внаслідок певних дипломатичних, політичних, економічних, фінансових та інших санкцій Росія відмовиться від Цхінвальського регіону та визнає юрисдикцію Грузії в якості прийнятної для нього статусу. У той же час вона зможе відмовитися від тих регіонів території Абхазії, які населені грузинами, і залишити іншу частину Абхазії для задоволення її амбіцій –

завоювання шляху до моря (*Мзеклоძე, 2012:481*). Зрозуміло, що цей сценарій має утопічне коріння, оскільки політика Кремля є досить «послідовною», це стало б величезною поступкою для Грузії;

- третій – країна не зможе отримати свої сепаратистські регіони і увійде до Альянсу (*Мзеклоძე, 2012:481*). Цей сценарій, можливо, є більш реалістичним, ніж перший, оскільки Росія має власний вплив на регіони конфліктів у Грузії, але мало ймовірно, що сучасна Росія завдяки підтримці Абхазії та Цхінвалі дозволила б Грузії вступити до НАТО. Проблема полягає в тому, що це може відбутися лише у тому випадку, коли Російська Федерація перестане існувати;

- четвертий – Грузія не може або не зможе приєднатися до НАТО. Її незалежність і суверенітет підтримуються завдяки сприятливій політиці США та їх антиросійських союзників (*Мзеклоძე, 2012:485*). Відповідно до цього сценарію Грузія опиниться в дуже складній та вразливій ситуації через власну державність, яку повинні будуть гарантувати західні країни;

- п'ятий – Грузія зберігає регіони окремими (сепаратистськими) і відмовляється від членства у НАТО. Нейтралітет країни фактично дорівнює подвійному впливу Заходу та Росії (*Мзеклоძე, 2012:486*). Сьогодні є очевидним, що справдився останній сценарій.

Війні в серпні 2008 р. присвячена фундаментальна робота колективу авторів «Російсько-грузинські відносини в XVIII-XXI ст. (згідно з науковою літературою та документами)», книга I-II (Д. Чумбурідзе, В. Кікнадзе, Х. Кокрашвілі, Л. Саралідзе, за загальною редакцією Д. Чумбурідзе) (*ჭუმბურძიძე, კიკნაძე, ქოქრაშვილი, სარალიძე, რედაქტორი ჭუმბურძიძე, 2016*). У другій частині видання розглядаються грузино-російські відносини в XXI ст., російсько-грузинська війна 2008 р. та роль міжнародних організацій у врегулюванні конфліктів. Зокрема, автор публікації Л. Саралідзе (*სარალიძე, 2016:457-490*) розглядає історичне коріння війни та доходить висновку: «Це стратегічна поступка, яку грузинська влада несправедливо надала осетинам, коли там була створена адміністративна одиниця, яка називалася «Південна Осетія», нарешті, це була помилка, яка не змогла перешкодити головному ворогу захопити історичні області Грузії. Російська агресія у серпні 2008 р. знову чітко продемонструвала те, що у Грузії відсутні надто ворожі

та сепаратистські конфліктні регіони, а для Росії існує один стратегічний і тактичний противник» (*სარგობძე, 2016:476*).

Після закінчення війни у серпні 2008 р. російські війська незаконно окупували Ахалгорський район. Про це йдеться у монументальній роботі колективу авторів «Захоплений Ахалгорський округ та динаміка грузино-осетинських відносин» (Джалабадзе, Джаніашвілі, Мгебрішвілі, Пірцхалава) (*ჯალაბაძე, ჯანიაშვილი, მგებრიშვილი, ფორცხალავა, 2016*). У ній висвітлено жахливу ситуацію, в якій опинилося населення в Ахалгорському районі після серпневої війни 2008 р., а також незаконні дії російської влади в окупованому Ахалгорі. Підкреслюється, що внаслідок війни у серпні 2008 р. більша частина населення втратила власні домівки та досі переслідується.

Абхазькому і Цхінвальському конфліктам та їх врегулюванню присвячена дисертаційна робота дослідника С. Алексая «Конфлікти в Абхазії та Цхінвалі, шляхи та проблеми їх врегулювання» (*ალექსაია, 2013*).

Також питання війни серпня 2008 р. досліджуються у книзі К. Калічави «Російсько-грузинська війна 2008 р. в грузинській та англійській літературі» (*ყალოჩავა, 2016*). У цій праці, написаній грузинською й англійською мовами, йдеться про події війни серпня 2008 р., також подаються матеріали преси та документи. У роботі акцентується на правових аспектах, що призвели до розв'язання російсько-грузинської війни. Зокрема, мова йде про незаконну політику «паспортизації», яка проводилася російською владою в Абхазії та Цхінвалі. Підкреслюється, що цей крок російського уряду суперечив як грузинському, так і російському законодавству, прийнятому у 1990-х рр. Також описується міжнародна реакція внаслідок закінчення російсько-грузинської війни 2008 р.

Впливу та значенню політики ЄС та США стосовно «заморожених» конфліктів присвячене дисертаційне дослідження Г. Ходжеванішвілі «Заморожені конфлікти та зовнішньополітична орієнтація Грузії» (*ბოჯჯვანბიშვილი, 2016*), в якому автор торкається історії виникнення сепаратистських рухів у Грузії.

На противагу дослідженням грузинських авторів, російські науковці переважно дотримуються протилежної думки щодо причин розв'язання війни у Грузії, яка збігається з офіційною позицією уряду РФ щодо «захисту» російських громадян на території сусідніх держав.

Полковник П. Колесов, кандидат філософських наук, у статті «Інформаційна війна Грузії проти Південної Осетії та Абхазії» (Колесов, 2008) досліджує інформаційно-психологічні впливи сторін воєнного конфлікту, акцентує увагу на агресивній політиці Грузії стосовно Південної Осетії та робить висновок: «В цілому можна відзначити, що грузинська сторона побудувала власну стратегію ведення інформаційної війни на офіційному рівні, намагаючись перемогти за рахунок масовості в популярних, насамперед англомовних виданнях. Південно-осетинська сторона зробила ставку на залучення в інформаційному просторі якомога більше своїх прихильників в Інтернеті через соціальні мережі» (Колесов, 2008:3). П. Колесов не визначає чітко переможців у цій інформаційній кампанії, оскільки, на його думку, війна й надалі триває, при цьому зазначає, що упродовж п'яти днів «гарячої війни» світова громадська думка була прихильнішою до Південної Осетії.

Для розуміння позиції РФ як сторони конфлікту цікавою є колективна праця російських науковців «Військовий конфлікт в Південній Осетії і його наслідки». Зокрема, у статті «Міжнародна безпека після Кавказької кризи» А.Г. Арбатов, доктор історичних наук, член-кореспондент Російської академії наук, член Ради з питань зовнішньої та оборонної політики наголошує: «Дії РФ під час «П'ятиденної війни» були позитивними, оскільки своєчасно була організована відсіч агресивному нападу Грузії на Південну Осетію. РФ мала на це повне право. Росія примусила Грузію до миру, запобігла розповззанню конфлікту, зміцнила безпеку в регіоні. Воєнні заходи російської сторони були правомірними і справедливими. Головні цілі системи військової безпеки країни і головне завдання Збройних Сил Російської Федерації – своєчасне запобігання війнам і збройним конфліктам, локалізація, нейтралізація та ліквідація воєнних загроз» (Арбатов, 2009:11). Ці пріоритети стосовно сусідніх держав після закінчення війни чітко були визначені у виступах тогочасного Президента РФ Д. Медведєва – поняття «запобігання війні» застосовується давно та увійшло в керівні документи Росії. Зокрема А. Арбатов стверджує: «Події навколо Південної Осетії можуть перетворити весь регіон в одну величезну зону нестабільності і насильства, з найбільш згубними прямими наслідками для самої Росії. Подібний розвиток подій спричинить політичне, а в перспективі, можливо, і військове втручання інших країн та НАТО. Офіційна позиція РФ яскраво представлена в Думі,

політичних та суспільних колах і ЗМІ – це початок відновлення СРСР чи Російської імперії, яке знову зробить Росію наддержавою в протидії Заходу» (Арбатов, 2009:14).

А.Д. Циганок, керівник «Незалежного центру воєнного прогнозування», доцент факультету світової політики МДУ у роботі «Війна на Кавказі 2008: російський погляд на грузино-осетинську війну 8–13 серпня» (Цыганок, 2011), основним аргументом на підтримку агресивних дій РФ визначає: «Кавказ перебуває в постійних міжетнічних конфліктах, а для того, щоб там запанував мир, потрібна постійна присутність РФ. У російських наукових колах Кавказ називають «євразійським перехрестям», «сонячним сплетінням Євразії». Дійсно, Кавказ – це багатий регіон, який має сприятливе географічне розташування, привабливий для інвестицій і розвитку міжнародного співробітництва. Але Кавказ – це й неспокійний регіон, що входить в так званий «пояс нестабільності». Саме тут розпочалися перші в СРСР міжетнічні конфлікти, які згодом переросли у військові та не згасають дотепер» (Цыганок, 2011:308). Дослідник зауважує: «П'ятиденна війна» не залишила Росії вибору, а Сполучені Штати підставили Грузію під удар, використовуючи її як прикриття, щоб з'ясувати свої стосунки з РФ. Росії не залишалося нічого іншого, як вдатися до рішучих дій у відповідь, що вона і зробила, вступивши в прямий конфлікт з Грузією, а потім визнавши незалежність Абхазії і Південної Осетії. Російсько-грузинські стосунки знаходяться зараз в «точці замерзання», але деякі кроки з налагодження суспільного діалогу все ж робляться. Цей діалог матиме якісь шанси на успіх лише в тому випадку, якщо його учасники відмовляться від максималістських і свідомо нездійсненних вимог, таких, наприклад, як вимога до Москви «відкликати» визнання Сухумі і Цхінвалі. При цьому незмінне позиціонування Грузії як «незалежної держави» уживається зі сподіванням на те, що проблеми у стосунках з колишніми грузинськими автономіями допоможуть вирішити США або НАТО» (Цыганок, 2011:313).

Слід зазначити, що у більшості праць російських науковців з політології, історії, державного управління, дипломатії завжди робиться акцент на таких твердженнях: РФ сильна держава, яка має право впливати на політику сусідніх держав у всіх сферах, та забезпечуватиме свій простір за принципами так званого «Русского мира».

Якщо грузинські та російські науковці активно досліджували причини виникнення війни серпня 2008 р., трактуючи її відповідно до політичної «доцільності» певних сил або «приналежності» до держав, то в Україні змістовних досліджень з цієї тематики було небагато. Українські науковці, оцінюючи тогочасні події, поклались на російські та західні джерела, обмежено досліджуючи грузинський сегмент ЗМІ.

14 серпня 2008 р. у приміщенні Національного інституту стратегічних досліджень України відбулася експертна дискусія науковців на тему «Російсько-грузинський конфлікт: причини та наслідки для європейської безпеки». О. Палій, експерт та науковець Інституту зовнішньої політики Дипломатичної академії при Міністерстві закордонних справ України, висловив думку про те, що війна в Грузії чітко показала використання російською стороною нової технології «російського іредентизму», яка поширена на території України та є небезпечною для нашої держави. Так званий новий «російський іредентизм» – це допомога російськомовним, російсько-орієнтованим громадам на території України та підтримка нових російських національних рухів, які вже успішно діють у сусідніх з Росією країнах. У війні Росії з Грузією була активно використана саме ідеологія і технологія нового «російського іредентизму», адже Росія, коли вводила свої війська, моральною і правовою легітимацією своїх дій проголосила допомогу співвітчизникам, які потерпають від конфлікту між Грузією і Південною Осетією (*Стенограма експертної дискусії, 2008:2*).

В. Карасьов, директор «Інституту глобальних стратегій», зазначив: «Оскільки від Росії всього можна очікувати, нам варто задуматися, як бути. Особливо зараз, на етапі, коли ми хочемо інтегруватися в НАТО, можна очікувати будь-яких сюрпризів. У першу чергу, потрібно дуже уважно відслідковувати елементи війни в Інтернеті – створення системи масової інформації та створення «п'ятої колони». Останнє пов'язане з роботою серед урядових кіл, партійних і регіональних лідерів» (*Стенограма експертної дискусії, 2008:3*).

С. Джердж, голова «Громадської Ліги Україна-НАТО», підсумовуючи основні тези позиції зустрічі, заявив: «Я вважаю, що ситуація зміниться, тому що це загострення відкрило очі багатьом як в Україні, так і на Заході. Мовляв, певні країни шукають шляхи, як швидше потоваришувати з Росією, то пересічний громадянин

європейської держави інакше оцінює цю ситуацію, а політики тієї ж Німеччини чи Франції дуже чутливі до громадської думки» (*Стенограма експертної дискусії, 2008:4*).

Н. Нечаєва-Юрійчук, кандидат історичних наук, асистент кафедри політології та державного управління факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича у статті «До питання про причини та ймовірні наслідки грузино-російського конфлікту у серпні 2008 р.», присвяченій причинам та можливим наслідкам російсько-грузинської війни 2008 р., зазначає, що в глобальному аспекті російсько-грузинська війна стала виявом недосконалості сучасної системи міжнародних відносин і продемонструвала нагальну необхідність вироблення нових шляхів подолання кризових явищ у світовій політиці.

Однак науковець, досліджуючи першопричини війни, не робить чіткого висновку, хто її розпочав, та покладає відповідальність за початок війни на глобальні та зовнішні чинники (*Нечаєва-Юрійчук, 2008*).

Описуючи інформаційний аспект війни серпня 2008 р. у статті «Інформаційне протистояння в ході грузинсько-російського конфлікту» (8–12 серпня 2008 року), А. Шумка, кандидат історичних наук (Національна академія сухопутних військ) також доходить висновку: «Інформаційна війна як одна зі складових війни на Кавказі супроводжувалася тенденційністю у поданні серпневих подій, що притаманно як російським засобам масової інформації, так і ЗМІ інших сторін конфлікту. Висвітлення подій у Грузії та Росії ґрунтувалося не лише на поданні інформації про те, що відбувається, скільки на донесенні своєї позиції. Отже, Росія висвітлювала події як гуманітарну катастрофу населення Південної Осетії, спричинену діями грузинських військ, та як «операцію з примушення Грузії до миру». Грузія ж – як наведення в себе конституційного порядку та віроломний напад імперської Росії на Грузію з метою захоплення її території. Західні ЗМІ ретранслювали виключно грузинський погляд, називали Росію загарбником. Дії Російської Федерації порівнювались із вторгненням СРСР до Афганістану, Угорщини, Чехословаччини, а політика російської влади трактувалась як «сталінська» чи «гітлерівська». Підкреслювалось, що «російський ведмідь встав у повний ріст перед Заходом».

Зіштовхнувшись із такими штампами, Росія не могла щось протиставити у відповідь, оскільки позиція Заходу сформована певною системою цінностей та політичною моделлю (неважливо, доброю чи поганою), що служить формою легітимації тих чи інших дій, у тому числі й воєнних. Відтак різка відповідь російської сторони щодо грузинських воєнних дій у Південній Осетії призвела до суттєвих втрат Російської Федерації на міжнародній арені» (*Шумка, 2009*).

Сьогодні, спостерігаючи за конфліктом на Сході України з 2014 р., можна стверджувати, що події в Грузії були не «штампами», а правильною оцінкою реальних загарбницьких дій РФ, що неодноразово підтверджувалось висловлюваннями офіційних осіб Російської Федерації.

Такі думки висловлені у статті А. Киридон, доктора історичних наук, яка чітко виявила та проаналізувала глибинне поле причин конфліктогенності ситуації на Кавказі, її загострення й переростання у російсько-грузинську війну серпня 2008 р. Автор акцентує увагу: «У цьому головну роль відіграло прагнення Росії до лідерства на пострадянському просторі та її глобальна стратегічна мета – стати визначальним гравцем на арені сучасної міжнародної політики. Збройний конфлікт на Південному Кавказі наочно продемонстрував, що Росія, відчуваючи зростання своєї потужності, прагне на власну користь змінити динамічну систему міжнародних відносин у ХХІ ст. (*Киридон, 2008:12*).

Висновки. Таким чином, науковці в дослідженнях причини виникнення війни по-різному оцінюють сторони конфлікту, відображаючи історичні, геополітичні та інформаційно-протиборчі позиції їх учасників. Представники грузинських та західних наукових і експертних кіл визначають сторони конфлікту так: Росія – авторитарний агресор, Грузія – демократична жертва. Наприклад, З. Бжезинський, зокрема, зазначив, що «російську агресію» проти Грузії не слід розглядати як ізольований інцидент, оскільки російське керівництво взагалі не сприймає пострадянську реальність, а «незалежні демократії, такі як Грузія і Україна, для «путінського режиму» є не просто історичними аномаліями, а ще й становлять пряму політичну загрозу. Грузинська криза – вирішальний іспит для Росії. Москва рано чи пізно посилить тиск на Україну та інші незалежні, але вразливі пострадянські держави. Заходу слід зробити обачні, але продумані в моральному і стратегічному відношенні заходи у відповідь. Цієї мети можливо досягти, лише якщо світ чітко пояснить

Москві, що яро-націоналістичній Росії у жодному разі не вдасться створити нову імперію в нашому постімперському столітті» (Бжезинский, 2008).

На відміну від грузинської позиції російське та проросійське наукове середовище розглядає війну як комплекс дій зі сторони РФ щодо захисту «ображених» малих народів на території Грузії. Таким чином, можна говорити про відверто пропагандистський, псевдо «науковий підхід», що відповідає російській імперській концепції так званого «Русского мира», яка передбачає захист усіх російськомовних, православних та громадян РФ поза її кордонами на території пострадянського простору.

Українські науковці не досліджували конфлікт фундаментально та використовували висновки як тої, так і іншої сторони, надаючи перевагу російській позиції, що обумовлено, на нашу думку, ефективними результатами проведеної інформаційної кампанії РФ в Україні.

Можна констатувати факт щодо помилкового наукового підходу «багатовекторності» у дослідженнях російсько-грузинської війни українськими науковцями, оскільки сьогодні очевидно є агресивна політика Російської Федерації щодо України у контексті прямої російської військової агресії на Сході та Півдні нашої держави.

Використані посилання

ალექსია, ს. 2013. *ავხაზეთის და ცხინვალის რეგიონის კონფლიქტები და მათი დარეგულირების პრობლემები*, დისერტაცია ისტორიის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად, შოთა რუსთაველის სახელობის ბათუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ბათუმი.

გაბედავა, მ. 2009. *რუსეთის აგრესია საქართველოს წინააღმდეგ. 2008 წელი*. თბილისი: გამომცემლობა ნეკერი.

გამისონია, ნ., და პერტაია, დ. 2009. *რუსეთ-საქართველოს 2008 წლის აგვისტოს ომი და მისი შედეგები*. თბილისი: გამომცემლობა უნივერსალი.

ჯალაბაძე, ნ., ჯანიაშვილი, ლ., მღებრიშვილი, ლ., და ფირცხალავა, ე. 2015. *ოკუპირებული ახალგორის რაიონი და ქართულ-ოსური ურთიერთობის დინამიკა*. თბილისი: მერიდიანი.

ჯოჯუა, დ. 2010. *რუსეთის სამხედრო ინტერვენცია საქართველოში. 2008 წლის აგვისტოს ომი და მისი შედეგები*, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. თბილისი: გამომცემლობა უნივერსალი

ყალიჩავა, ვ. 2016. *რუსეთ-საქართველოს 2008 წლის ომი ქართულ და ინგლისურენოვან ლიტერატურაში*. თბილისი: მერიდიანი.

ყარყარაშვილი, გ. 2009. *ეს ჩვენი სამშობლო იქვის*. თბილისი: გამომცემლობა პალიტრა L.

მაღაშხია, შ. 2011. *კონფლიქტების ანატომია*. თბილისი: გამომცემლობა ფორმა.

პერტაია, დ. 2011. *აგვისტოს ომის შემდეგ: კრიზისული დიპლომატია და „საქართველოს საკითხი“ გლობალურ პოლიტიკაში*. თბილისი: გამომცემლობა უნივერსალი.

ხოჯევანიშვილი, გ. 2016. „გაყინული“ კონფლიქტები და საქართველოს საგარეო-პოლიტიკური ორიენტაცია, დისერტაცია სოციალურ მეცნიერებათა დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი.

შველიძე, დ. 2012. *გზა დასავლეთისაკენ (პუბლიკაციების კრებული)*. თბილისი: გამომცემლობა უნივერსალი.

ჭუმბურიძე, დ., კიკნაძე, ვ., ქოქრაშვილი, ხ., სარალიძე, ლ. 2016. *საქართველო რუსეთის ურთიერთობა XVIII-XXI საუკუნეებში (სამეცნიერო ლიტერატურისა და დოკუმენტების მიხედვით), წიგნი I – II*. თბილისი: გამომცემლობა „მერიდიანი“.

Бжезинский З. 2008. Збигнев Бжезинский: «Следующей «горячей точкой» вполне может стать Украина. *Цензор.net*. [online] Доступно: <https://censor.net.ua/resonance/423/zbignev_bjezinskiyi_quotsleduyuscheyi_quotgoryacheyi_tochkoyiquot_vpolne_mojet_stat_ukrainaquot_time> [Дата звернення 05 лютого 2019].

Институт стратегических оценок и анализа, Ассоциация военных политологов, Российская экономическая академия им. Г.В. Плеханова, *Вооружённый конфликт в Южной Осетии и его последствия*. 2009. Москва: Красная звезда.

Експертна дискусія «Російсько-грузинський конфлікт: причини та наслідки для європейської безпеки» 14 серпня 2008 р. Національний інститут стратегічних досліджень, [online] Доступно: <<http://old.niss.gov.ua/Table/1408008/stenograma.htm>> [Дата звернення 01 лютого 2019].

Киридон А. 2008. Причини російсько-грузинського конфлікту 2008 р: глобальний вимір. *Вісник Київського міжнародного університету*. Серія: Міжнародні відносини. Випуск № 7. Київ: КиМУ.

Колесов П. 2008. Информационная война Грузии против Южной Осетии и Абхазии. *Зарубежное военное обозрение*. Випуск № 10, С. 18–21.

Нечаєва-Юрійчук Н. 2008. До питання про причини та ймовірні наслідки грузино-російського конфлікту у серпні 2008 р. *Збірник наукових статей ЧНУ: Історична панорама*. Випуск № 7, С. 157–165.

Цыганок А. 2011. *Война на Кавказе 2008: русский взгляд. Грузино-осетинская война 8–13 августа 2008 г.* 2-е издание. Москва: АИРО-XXI.

Шумка А. 2009. Інформаційне протистояння в ході грузинсько-російського конфлікту (8–12 серпня 2008 р.) *Військово-науковий вісник*. Випуск №11, С. 254–260.

References

Aleksaya S. 2013. Conflicts in Abkhazia and Tskhinvali and the problems of their settlement. Dissertation for the degree of Doctor of Historical Sciences. Batumi: Shota Rustaveli Batumi State University (geo).

Gabadeva M. 2009. Russian aggression against Georgia in 2008. Tbilisi: Negeri Publishers (geo).

Gamisoniya N., Pertaya D. 2009. Russian-Georgian War of August 2008 and its results. Tbilisi: Universal Publishers (geo).

Jalabadze N., Janiashvili L., Mgebrishvili L., Pirskhalava E. 2015. Occupied Akhalkalaki district and the dynamics of Georgian-Ossetian relations. Tbilisi: Meridiani Publishers (geo).

Jojoua D. 2010. Russian military intervention in Georgia. The war in August 2008 and its consequences. Sukhumi State University, Tbilisi: Universal Publishers (geo).

Kalichava K. 2016. Russian-Georgian War of 2008 in Georgian and English Literature. Tbilisi: Meridians Publishers (geo).

Karkarashvili G. 2009. This is our motherland burning. Tbilisi: Palitra Publishers (geo).

Malaschia Sh. 2011. Anatomy of conflicts. Tbilisi: Forma Publishers (geo).

Pertaya D. 2011. After the August war: crisis diplomacy and „Georgia's problem” in world politics. Tbilisi: Universal Publishers (geo).

Khojewanishvili G. 2016. „Frozen” conflicts and the foreign policy orientation of Georgia. Social Sciences Doctor degree thesis. Georgian Technical University, Tbilisi (geo).

Shvelidze D. 2012. Path to the West (collection of publications). Tbilisi: Universal Publishers (geo).

Chumburidze D., Kiknadze V., Kokrasvili H., Saralidze L. Russian-Georgian relations in the XVIII-XXI centuries (according to scientific literature and documents), book I-II. 2016. Tbilisi: Meridiani Publishers (geo).

Brzezinski Z. 2008. Zbigniew Brzezinski: Ukraine may well become the next “hot spot”. Censor.net [online] Available at: <https://censor.net.ua/resonance/423/zbignev_bjezinskiyi_quotsleduyuscheyi_quotgoryacheyi_tochkoyiquot_vpolne_mojet_stat_ukrainaquot_time> [Accessed 05 February 2019] (rus).

Institute for Strategic Studies and Analysis. Association of Military Political Scientists Russian Economic Academy named Plekhanov. Armed conflict in South Ossetia and its consequences. 2009. Moscow: Red Star (rus).

Expert discussion "Russian-Georgian Conflict: Causes and Consequences for European Security" 14 August 2008. National Institute for Strategic Studies, [online] Available at: <<http://old.niss.gov.ua/Table/1408008/stenograma.htm>> [Accessed 01 February 2019] (ukr).

Kyrydon A. 2008. Causes of the Russo-Georgian conflict in 2008: global dimension. Bulletin of the Kiev International University. Series: International Relations. Issue 7. Kyiv: KIU (ukr).

Kolesov P. 2008. Information war of Georgia against South Ossetia and Abkhazia. Foreign military review. Issue No.10, pp. 18-21 (rus).

Nechaeva-Yuriychuk N. 2008. On the issue of the causes and possible consequences of the Georgian-Russian conflict in August 2008. Historical panorama: A collection of scientific articles of the ChNU. Issue No.7, pp.157-165 (ukr).

Tsyganok A. 2011. The war in the Caucasus 2008: Russian look. Georgian-Ossetian War August 8-13, 2008. 2nd edition. Moscow: AIRO-XXI (rus).

Shumka A. 2009. Information warfare during the Georgian-Russian conflict (August 8-12, 2008) Military Scientific Herald. Issue No.11, pp. 254-260 (ukr).

Sorokivska-Obikhod A.

HISTORIOGRAPHICAL ASPECTS OF STUDYING THE RUSSO-GEORGIAN WAR IN AUGUST 2008

The article analyzes the main Georgian, Russian and Ukrainian scientific sources, in which researched the causes of Russo-Georgian war occurrence in August 2008. The study relevance is to describe the significant differences in the views of different countries scientists in studying of this problem. Was made an attempt to find out the problem's etymology and to generalize the scientific results of Georgian, Russian and Ukrainian researchers in various scientific fields on the causes of the Russian-Georgian war in August 2008 and its consequences both for Georgia and for the development of the international situation.

The article attempts to conduct comparative historical analysis both in the context of studying the changes in international political processes, and in view of Russia's aggression against Ukraine, which began in 2014. Also describes possible scenarios for the further development of the Russian-Georgian conflict, the military-strategic mistakes of then government, the well-planned Russian military and informational and psychological provocative operations.

It shows the position of representatives of Georgian and Western scientific and expert circles, which define the sides of conflict as follows: Russia is an authoritarian aggressor, Georgia is a democratic victim.

In the article is noted the differences in the Russian and pro-Russian scientific environment views on the war causes, who assume the war conduction as a complex of Russian side actions for protecting «offended» small ethnic groups in Georgia. It also emphasizes the position of Ukrainian researchers who did not investigate the conflict fundamentally, while using the conclusions of both sides and giving preference to the Russian position.

The conclusions made suggest the false approach of this «multi-vector» position in the Russian-Georgian war studies by Ukrainian researchers, since today aspects of the Russian Federation aggressive policy towards Ukraine are obvious in the context of direct Russian military aggression in the East of Ukraine.

Keywords: Russian-Georgian war, August 2008, information warfare, geopolitics, hybrid war.